

การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาในมหาปริณิพพานสูตร*

A Philosophical Approach in Mahā parinibbā na Sutta

ประยงค์ จันทร์แดง

Prayong Jandaeng

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

School of Political and Social Science, University of Phayao, Thailand.

Email: yongsaid@hotmail.com

Doi : 10.14456/jmcpupeace.2017.82

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาระสำคัญ และรูปแบบโครงสร้างของมหาปริณิพพานสูตร และวิเคราะห์ประเด็นทางปรัชญา ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าของมหาปริณิพพานสูตรที่มีต่อสังคมปัจจุบัน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยเน้นพระไตรปิฎกบาลีและคัมภีร์ชั้นรองหรืองานวิชาการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

ผลการวิจัยพบว่า พระสูตรดังกล่าวมีเนื้อหายาวที่สุดในพระไตรปิฎก แบ่งออกเป็น 6 ตอนจึงถูกรวบรวมไว้ในมหาวรรค ที่ฉนิกาย ซึ่งเป็นหมวดหมู่สำหรับพระสูตรที่มีเนื้อหาขนาดยาว ในพระสูตรนี้มีข้อความหรือหลักธรรมที่ซ้ำกันตามสำนวนนิยมในภาษาบาลีหลายแห่ง โดยเฉพาะหลักไตรสิกขาที่ตรัสไว้หลายแห่งตลอดทั้งพระสูตร เนื้อหาหลายตอนในพระสูตรนี้มีการนำไปขยายความตั้งเป็นพระสูตรใหม่และหลายตอนมีการนำไปย่อความให้สั้นลงก็มี ซึ่งปรากฏให้เห็นในนิกายเดียวกันบ้าง ต่างนิกายบ้าง ต่างปิฎกบ้าง แต่ทุกแห่งก็ได้แตกต่างกันโดยเนื้อหาสาระของหลักธรรมแต่ประการใด

ส่วนการวิเคราะห์เชิงปรัชญาพบว่า 1) ด้านจริยศาสตร์ ความสุขมี 2 ระดับ คือ ความสุขระดับต้นหรือความสุขและความสุขระดับสูงคือนิพพาน ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาก็จะสามารถเข้าถึงสุขระดับต้นตามหลักศีล และสุขระดับสูงตามหลักสมาธิและปัญญา 2) ภาวิตยา มีเรื่องมารและเทวดาที่บันดาลให้เกิดเรื่องน่าอัศจรรย์ต่างๆ 3) ตรรกศาสตร์ มีเรื่องการใช้เหตุผลแบบนิรนัยของท่านพระสารีบุตร ที่แสดงว่าเหตุใดท่านจึง

*ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ 2558

Received January 31, 2017; Accepted July 13, 2017.

เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และ 4) ญาณวิทยา มีหลักมหาปเทศ 4 สำหรับใช้ตรวจสอบความรู้ว่าจริงหรือเท็จ และความรู้ความสามารถพิเศษของพระพุทธเจ้าและของพระอรหันตพุทธะ ส่วนการวิเคราะห์คุณค่าที่มีต่อสังคม นั้น พบว่า มหาปรีนิพพานสูตรทำให้เกิดคุณค่าด้านจริยศาสตร์ คือเป็นสื่อที่ตักเตือนที่ชักนำให้เกิดการทำ ความดี และคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์เป็นความรู้ที่ประทับใจ และสุขใจที่ได้ทำความดีตามหลักธรรมใน พระสูตรดังกล่าว

คำสำคัญ: มหาปรีนิพพานสูตร; การวิเคราะห์เชิงปรัชญา; คุณค่า

Abstract

This research aims at studying the essence and structure of Mahāparinibbāna Sutta, philosophical issues, and values of the Sutta towards the contemporary society. This is a documentary research mainly based on the Pali Tipitaka and its related sources.

The study revealed that this is the longest Sutta in Tipitaka with its contents divided into six portions. It is categorized in Mahāvagga of Dighanikāya in accordance with its long contents. There are a lot of repetitions of Pali sentences and teachings, especially Tisikkhā depicted throughout the Sutta. Many passages are extended in details, whereas may are shortened. Both extended and shortened passages are found in the same Nikāya, or the different Nikāya, or the different Pitaka.

For a philosophical approach, it is found that ethics showed the happiness in two levels: sensual pleasures and advanced happiness, i.e. Nibbāna. The path leading to it is Tisikkhā, i.e. Sila leading to the first level, and Samādhi and Pannā to the second. Ontology revealed the extraordinary beings: Māra and Devas who caused a lot of miracles. Deductive Logic showed how Sāriputta gained deep faith in the Buddha. Epistemology showed a criterion for accessing knowledge called the fourfold Mahāpadesa and the extra-sensory perception of the Buddha and Anuruddha. For an analysis of the values towards the society, the Sutta led to the ethical values as a good media leading to the performance of good deeds. The aesthetical values refer to feeling of impression and deep delight as one has performed a good deed according to the teaching depicted in the Sutta.

Keywords: Mahāparinibbāna Sutta; Philosophical Approach; Value

บทนำ

การศึกษาคัมภีร์ทางศาสนา (Textual Studies) ถือเป็นหน้าที่หลักของบรรดาศาสนิกชนทุกศาสนา ที่จะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกยิ่งกว่าการให้ความสำคัญกับอาจารย์ หรือเจ้าสำนักหรือสื่อรุ่นหลังอื่นๆ เพราะการศึกษาคัมภีร์ทำให้ได้รับบรรณธรรมที่แท้จริงใกล้เคียงกับที่พระศาสดา ต้องการจะสื่อ มหาปรีณิพพานสูตรนับเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหายาวที่สุดที่บันทึกเรื่องราวในช่วง 1 ปีสุดท้ายในพระชนมชีพของพระพุทธเจ้า อาจกล่าวได้ว่าพระสูตรนี้แม้เพียงสูตรเดียวก็มีเนื้อหาครอบคลุมสารัตถะทั้งหมดของพระพุทธศาสนา และเพียงพอที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้รู้ถึงพุทธจริยาวัตร และพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าที่สำคัญได้ครบถ้วน เพราะเป็นพระสูตรที่มีการอ้างอิงถึงเหตุการณ์และหลักคำสอนสำคัญมากที่สุด พระสูตรหนึ่งบางตอนที่สำคัญมีการแยกไปตั้งเป็นพระสูตรต่างหากก็มี เช่น แยกตอนที่พระสารีบุตรเข้าเฝ้าที่สวนมะม่วง ชื่อปาวาริกะไปกล่าวโดยละเอียดในสัมปสาทนียสูตร แยกตอนที่พระอานนท์ทูลถามถึงบุคคลต่างๆ ที่ตายไปแล้วว่าไปเกิดในภพภูมิใดบ้าง และมียักษ์ตนหนึ่งชื่อชนวสกะมาเฝ้าพร้อมกับรายงานว่าตนคืออดีตพระเจ้าพิมพิสารไปในวินชวสกะสูตร และแยกตอนที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าว่าในอดีตชาติพระองค์เคยเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่ามหาสุทนต์ไว้ในมหาสุทนต์สูตร และบางตอนยังไปปรากฏในนิคายอื่นหรือปิฎกอื่นก็มีอีกจำนวนมาก ดังมหาปรีณิพพานสูตรแปลฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำเป็นเชิงอรรถเทียบข้อความที่ซ้ำกันไว้ไม่น้อยกว่า 31 แห่งตลอดทั้งพระสูตร (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Vol.10, 1996)

มหาปรีณิพพานสูตรจึงมีความสำคัญ ดังมีผู้ศึกษาพระสูตรดังกล่าวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติยืนยันว่ามหาปรีณิพพานสูตรเป็นพระสูตรสำคัญ ที่ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาทุกคนควรได้อ่านเช่นเดียวกับผู้ที่ศึกษาวิชาปรัชญาควรจะได้อ่านเรื่องวาระสุดท้ายของโสกราตีส (Socrates) (Wannapok, 1995) มหาปรีณิพพานสูตรเป็นหนึ่งในพระสูตรที่สำคัญที่สุด เพราะให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจยิ่งของพระชนมชีพในช่วงท้ายๆ ของพระพุทธเจ้า และยังมีหลักคำสอนสำคัญคืออุปนิยธรรมรูปแบบต่างๆ ที่สมบูรณ์ ตลอดจนมีแนวคิดทางสังคม การเมือง และศาสนาในสมัยนั้นให้ศึกษาด้วย (Law, 2007) และว่ามหาปรีณิพพานสูตรสำคัญที่สุดในทีฆนิกาย เพราะเป็นพระสูตรที่ให้รายละเอียดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวาระสุดท้ายของพระชนมชีพพระพุทธเจ้า พระสูตรนี้ยังระบุถึงชื่อหมู่บ้านต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านกว่าจะถึงกุสินารา และยังมีพระดำรัสสั่งเสียหมู่สงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เรื่องมหาปเทศ 4 สังเวชนียสถาน 4 แห่ง ตลอดจนพระดำรัสสุดท้ายที่สำคัญที่สุด โดยทรงย้ำให้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท (Bapat, 1956)

ความสำคัญของพระสูตรดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นสิ่งดึงดูดใจ ให้นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินำมาศึกษาในแง่มุมต่างๆ กัน โดยการศึกษาเชิงจารีตที่เน้นความจำและเข้าใจเนื้อหาตามคัมภีร์บ้าง โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงวิชาการตามหลักการแบบวิทยาศาสตร์และปรัชญาศาสนาบ้าง (Vichai, 2016) แต่ในการนำเสนอผลการศึกษาอาจประมวลได้เป็น 2 แนว คือ แนวจารีตและแนววิพากษ์ โดยแนวจารีตนั้นเป็นการ

นำเสนอเพื่อส่งเสริมให้เกิดศรัทธาในพุทธคุณเป็นหลัก เช่น นามหาปรินิพพานสูตรมาแปล หรือเรียบเรียงใหม่ แล้วอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติมบ้าง (เช่น งานของ Indasara, 2004; Phramaha Vician Saisri, 2009; Thanasak Poompeth, 2013) ยกเฉพาะประเด็นที่น่าสนใจมาวิเคราะห์บ้าง (เช่น งานของ Wannapok, 1995; Sirivaddhano, 2012) ส่วนแนววิพากษ์นั้นไม่ได้เน้นให้เกิดศรัทธาในพุทธคุณ แต่เพื่อโต้แย้งความเชื่อเดิมและเสนอคำตอบใหม่ๆ ที่อาจเป็นไปได้ ตามหลักวิชาการโดยเฉพาะทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และปรัชญา ศาสนา เพื่อวิเคราะห์หรือตีความพระสูตรดังกล่าว (เช่น งานของ Mettanando Bhikkhu, 2000 และ 2002; Gnanarama, 1997) การนำเสนอทั้ง 2 แนวดังกล่าวมีจุดเด่นคนละอย่าง คือแนวแรกเด่นด้านการสร้างศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า ในขณะที่แนวที่ 2 เน้นด้านความพยายามที่จะใช้ศาสตร์ร่วมสมัย เช่น วิทยาศาสตร์มาศึกษาพระสูตรให้ดูทันสมัยเป็นวิชาการ แต่มักมีข้อจำกัดคือผู้ศึกษาไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ในข้อมูล จากพระสูตรที่ถูกต้องและรอบด้านดังเช่นงานของเมตตานนโท ภิกขุ ที่เข้าใจผิดพลาดหลายแห่งในพระสูตรแล้วด่วนตีความหรือสรุปทำให้งานไม่น่าเชื่อถือ (Saengsinchai, 2000; Phra Dhammapitaka P.A. Payutto, 2001 และ 2002)

ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษามหาปรินิพพานสูตรในเชิงจารีตอย่างเดียว อาจทำให้ผู้ศึกษาเกิดศรัทธาที่สุโต้งและยึดติดกับคัมภีร์แบบตายตัวจนเกินไป จึงควรมีการวิเคราะห์ในเชิงปรัชญาเพื่อเปิดประเด็นที่น่าสนใจให้วิพากษ์วิจารณ์ได้ตามหลักเหตุผล แต่ขณะเดียวกันก็ควรจะเป็นการวิเคราะห์ที่ตั้งอยู่บนข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนรอบด้านให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพยายามศึกษามหาปรินิพพานสูตรทั้งในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ และรูปแบบโครงสร้างให้ถูกต้องครบถ้วนก่อนแล้ว จึงหยิบยกประเด็นปัญหาสำคัญในพระสูตรดังกล่าวมาวิเคราะห์ในเชิงปรัชญา และประเมินคุณค่าด้านต่างๆ ของพระสูตรดังกล่าวที่มีต่อสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาระสำคัญและรูปแบบโครงสร้างของมหาปรินิพพานสูตร
2. เพื่อวิเคราะห์ประเด็นทางปรัชญาในมหาปรินิพพานสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของมหาปรินิพพานสูตรที่มีต่อสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นเอกสารประเภทคัมภีร์ทางศาสนา (Textual Studies) โดยที่เลือกมาศึกษาครั้งนี้ คือ มหาปรินิพพานสูตร โดยหยิบยกประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์ตามแนวคิดทางปรัชญา คือ ประเด็นเรื่องเป้าหมายสูงสุดของชีวิต (Ultimate Goal of Life) อันเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในสาขาจริยศาสตร์ (Ethics) ประเด็นเรื่องการเมืองอยู่จริงหรือเป็นจริง

(Being) ของเวทดาและมารอันเป็นประเด็นย่อยหนึ่งทางภววิทยา (Ontology) ประเด็นเรื่องการใช้เหตุผลของพระสารีบุตร อันเป็นประเด็นย่อยหนึ่งทางตรรกศาสตร์ (Logic) และประเด็นเรื่องบ่อเกิดของความรู้และการตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ อันเป็นประเด็นย่อยหนึ่งทางญาณวิทยา (Epistemology)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ครบทั้ง 3 ข้อ ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สารสำคัญและรูปแบบโครงสร้างของมหาปริณิพพานสูตร

จากการศึกษาพบว่ามหาปริณิพพานสูตร นับเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหายาวที่สุดกว่าทุกพระสูตรในพระไตรปิฎก เป็นบันทึกเรื่องราวและหลักธรรมในช่วงประมาณ 1 ปีสุดท้ายในพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้า มีการจัดแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ตอน หรือ 6 ภาควาร โดยเริ่มต้นพระสูตรกล่าวถึงพระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์แห่งมคธทรงดำริจะยึดครองแคว้นวัชชี จึงทรงมีพระบัญชาให้อำมาตย์เอก ชื่อวัสสการพราหมณ์ไปเฝ้าทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่ตรัสตอบโดยตรงแต่ทรงหันไปสนทนากับท่านพระอานนท์ เกี่ยวกับวัชชีอปริหานิยธรรม ต่อมาตรัสอปริหานิยธรรมสำหรับภิกษุอีก 6 ชุด จากนั้นพระสูตรได้กล่าวถึงการเสด็จจาริกพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ไปในที่ต่างๆ ทรงพบปะกับผู้คนและแสดงธรรมหลากหลาย ตามความเหมาะสมกับผู้ฟังในแต่ละที่ นับแต่แคว้นมคธไปยังแคว้นวัชชีและสุดท้ายที่แคว้นมัลละ โดยทรงประทับที่สัทิสายาสน์ที่ได้ตั้งศาละคูที่ศาลาโนทยานของพวกเจ้ามัลละ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในตอนท้ายพระสูตรกล่าวถึงการถวายพระเพลิงพุทธสรีระและการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น 8 ส่วนให้กับ 8 แคว้นที่ส่งตัวแทนมาขอและนำไปสร้างสถูปบรรจุไว้บูชา (ที.ม. (บาลี) 10/131-240/65-147) มหาปริณิพพานสูตรถูกจัดไว้ในทีฆนิกาย มหาวรรค เนื่องจากใช้เกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือ เกณฑ์การจัดแบ่งตามขนาดของเนื้อหาที่มีเกณฑ์ว่าพระสูตรที่มีเนื้อหาขนาดยาวจัดรวมกลุ่มไว้ในทีฆนิกาย มหาวรรค ซึ่งแปลว่านิกายที่ประมวลพระสูตร ที่มีเนื้อหายาวและเป็นวรรคใหญ่หรือวรรคสำคัญ มีทั้งหมด 34 สูตร ใช้พื้นที่ในการพิมพ์เป็นเล่มพระไตรปิฎก 3 เล่ม (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015)

ในมหาปริณิพพานสูตรมีข้อความหรือเนื้อหาซ้ำๆ กันตามสำนวนนิยมในภาษาบาลีอยู่หลายแห่ง ประโยคที่สำคัญ เช่น ประโยคที่บรรยายถึงธรรมเนียมของผู้ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ในทำนองว่า “ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคเจ้าพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน แล้วจึงนั่งหรือยืน ณ ที่สมควร” และประโยคที่เน้นย้ำเรื่องไตรสิกขาแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ศีลเป็นอย่างนี้ สมาธิเป็นอย่างนี้ ปัญญาเป็นอย่างนี้ สมาธิที่มีศีลเป็นพื้นฐาน ปัญญาที่มีสมาธิเป็นพื้นฐาน จิตใจที่มีปัญญาเป็นพื้นฐาน ย่อมมีผลานิสงส์มาก ทำให้หลุดพ้นจากกิเลสที่หมักหมมในสันดาน คือ กาม ภพ และอวิชชา ได้โดยชอบ การที่มีข้อความหรือประโยคซ้ำกันเช่นนี้ถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของภาษาบาลี เพราะสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระสาวก ที่ต้องท่องจำและสวดสาธยายพร้อมกัน พอจำรูปแบบของข้อความหรือประโยคหนึ่ง ได้ถ้าทบทวนหรือสาธยายไปพบข้อความหรือ

ประโยคนั้นในข้ออื่นๆ ในพระสูตรเดียวกัน หรือแม้แต่ในพระสูตรหรือนิกายอื่น หรือปิฎกอื่น ก็ยังคงใช้รูปประโยคเดิม เพียงแต่เปลี่ยนชื่อบุคคลหรือสถานที่ที่เกี่ยวกับพระสูตรนั้นๆ

ประเด็นต่อมาคือ มหาปรินิพพานสูตรมีการเพิ่มเติมเนื้อหา จนทำให้จากเดิมที่เคยเป็นพระสูตรขนาดสั้นกลายเป็นพระสูตรขนาดยาว โดยอาจเป็นการรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ช่วงท้ายพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้า มาจากสังยุตตนิกายบ้าง อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย เช่น คัมภีร์อุทานบ้าง มาเรียบเรียงเป็นมหาปรินิพพานสูตร หรืออาจเป็นการนำ “ปรินิพพานสูตร” ในสังยุตตนิกาย (ส.ส.(บาลี) 15/186/189-191) ที่มีเนื้อหาขนาดสั้นมาขยายความเป็น “มหาปรินิพพานสูตร” โดยที่ปรินิพพานสูตรในสังยุตตนิกายนั้นมีเฉพาะตอนที่พระพุทธเจ้าประทับใต้ต้นสาละคู่แล้วตรัสสั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย (ปัจฉิมวาจา) จบลงด้วยการกล่าวคาถาไว้อาลัยของพระพรหม ท้าวสักกะ ท่านพระอานนท์ และท่านพระอนุรุธะ ตามลำดับ ต่อมาอาจมีการเพิ่มเติมเนื้อหา หรือขยายความจนกลายเป็นพระสูตรขนาดยาวคือมหาปรินิพพานสูตร แต่ทั้งนี้การเพิ่มเติมเนื้อหาดังกล่าวไม่ได้ หมายความว่าแต่งขึ้นใหม่ เพียงแต่เป็นการรวบรวมเรื่องราวช่วงสุดท้ายในพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้า จากที่นั่นบ้างที่นี้บ้างมาจัดเรียงลำดับไว้ในที่เดียวกัน แล้วตั้งชื่อพระสูตรให้ขึ้นต้นด้วยคำว่า “มหา” ซึ่งแปลว่า ยิ่งใหญ่หรือสำคัญ

การเพิ่มเติมเนื้อหานี้สอดคล้องกับข้อความในมหาปรินิพพานสูตร ที่ไปเกี่ยวข้องหรือซ้ำกับพระสูตรในนิกายหรือปิฎกอื่น เช่น วัชชีปริหานิยธรรม 7 ประการ เนื้อหาตอนนี้อยู่กับข้อความในวัชชีวรรคใน สัตตกนิบาต อังคุตตรนิกาย (อง.สตตก.(บาลี) 23/21/14-15) ซึ่งเนื้อหาของวัชชีปริหานิยธรรมมี 7 ข้อเหมือนกันต่างกันแต่ในมหาปรินิพพานสูตรพระพุทธเจ้าตรัสถามท่านพระอานนท์ แต่ในวัชชีวรรคพระองค์ตรัสแก่พวกเจ้าปัจฉิมวาจา ซึ่งก็มีเนื้อหาตรงกันเพราะในมหาปรินิพพานสูตรพระองค์นำข้อความเดิมมาตรัสถามซ้ำกับท่านพระอานนท์อีกครั้งเพื่อให้วัสสการพราหมณ์ได้ทราบ

จากที่ได้ศึกษาข้อความบางตอนหรือหลายตอนในมหาปรินิพพานสูตร พบว่าไปปรากฏในพระสูตรอื่น นิกายอื่น หรือปิฎกอื่น ที่บันทึกเหตุการณ์หรือหลักธรรมตอนช่วงท้ายพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้าไว้อย่างบรรสานสอดคล้องกัน แม้จะมีแตกต่างกันบ้างก็เป็นเพียงข้อความเล็กๆ น้อยๆ ไม่ได้แตกต่างกันโดยสาระสำคัญแต่ประการใด ซึ่งความเชื่อมโยงกันนี้อาจสรุปได้เป็นแนวทางดังนี้คือ

1) “จากย่อไปขยาย” คือ มีการนำเนื้อหาบางตอนที่กล่าวไว้โดยย่อในมหาปรินิพพานสูตรไปตั้งขยายความเป็นสูตรใหม่ เช่น ตอนที่ท่านพระสารีบุตรเข้าเฝ้ากราบทูลเหตุที่ท่านชื่นชมในพระพุทธเจ้าถูกนำไปขยายความในสัมปสาทนียสูตร หรือเรื่องอดีตที่เคยรุ่งเรืองของเมืองกุสินารา สมัยที่พระพุทธเจ้าเคยเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่ามหาสุทิสสนะถูกนำไปขยายความในมหาสุทิสสนสูตร

2) “จากขยายไปย่อ” คือ เนื้อหาขนาดยาวในมหาปรินิพพานสูตร บางตอนพอไปปรากฏในนิกายอื่นโดยเฉพาะอังคุตตรนิกาย ก็มักจะย่อย่อลงเหลือเฉพาะหัวข้อธรรมสำคัญ เช่น สังเวชนียสถาน 4 แห่งพอไปปรากฏในจุกกนิบาต อังคุตตรนิกายก็เหลือเพียงข้อความที่ระบุว่าทั้ง 4 แห่งนั้นมีที่ใดบ้างโดยไม่มีรายละเอียดเหมือนในมหาปรินิพพานสูตร อย่างไรก็ตาม แม้ว่าข้อความหรือเนื้อหาสาระบางส่วนใน

มหาปริณิพพานสูตรไม่ว่าจะ “จากย่อไปขยาย” หรือ “จากขยายแล้วไปย่อ” ที่ปรากฏในพระสูตร นิยาย หรือปิฎกอื่นแต่ก็ไม่ได้แตกต่างกันที่หลักธรรมสำคัญแต่ประการใด ต่างแต่เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้น หรือคำขึ้นต้นและลงท้ายหรือคำขยายความเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น

2. การวิเคราะห์เชิงปรัชญาในมหาปริณิพพานสูตร

โดยหลักการของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าไม่ทรงประสงค์จะให้คำสั่งสอนของพระองค์เป็นประเด็นที่จะนำมาถกเถียงหรือโต้แย้งในเชิงปรัชญา (Arguments) เพราะทรงให้เหตุผลว่าการถกเถียงในลักษณะนี้ไม่ได้ทำให้พ้นจากทุกข์ได้ คำสั่งสอนของพระองค์มิได้ให้ปฏิบัติตามเพื่อพ้นทุกข์เป็นหลัก (ม.ม. (บาลี) 12/246/208) อย่างไรก็ตาม เมื่อปรัชญาเป็นเรื่องครอบจักรวาลที่มนุษย์สงสัยใคร่รู้และคิดหาคำตอบได้ พระพุทธศาสนาก็มีเรื่องราวหรือประเด็นมากมาย ที่ชวนให้คิดหรือยั่วให้เกิดการโต้แย้งถกเถียงเพื่อหาคำตอบที่มีเหตุผลอันเป็นวิธีหนึ่ง ที่จะทำให้ชาวพุทธเปิดใจกว้างรับฟังเหตุผลอื่นที่อาจเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงหยิบยกประเด็นที่เห็นว่าเป็นปัญหาทางปรัชญา จากมหาปริณิพพานสูตรมานำเสนอ ดังนี้

จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่สนใจแสวงหาคำตอบว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตและมีอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าสิ่งใดดีหรือชั่วซึ่งจะชี้แนะให้เข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดในที่สุดดังกล่าว คำตอบที่นักปรัชญาเห็นตรงกันว่าสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตได้แก่ความสุข แต่ในการนิยามว่าอะไรคือความสุขมีแนวคิดแตกต่างกันสรุปได้เป็น 2 แนวทางคือ 1) สุขนิยม (Hedonism) เห็นว่าความสะดวกสบายเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต และ 2) อสุขนิยม (Non-Hedonism) เห็นว่าชีวิตที่ดีไม่ควรเห็นแก่ความสะดวกสบายทางกาย แต่ควรรู้จักเอาชนะกิเลสตัณหา (วิมุตตินิยม) รู้จักแสวงหาปัญญา (ปัญญานิยม) หรือรู้จักใช้ชีวิตอย่างเสรีไม่ถูกจำกัดด้วยข้อผูกมัดหรือกรอบใดๆ (อัตถิภาวนิยม) (Jandaeng, 2015)

ในมหาปริณิพพานสูตรพบว่าความสุขในชีวิตมี 2 ระดับ คือ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ ความสุขขั้นต้นหรือความสุข คือ การมีความสุขได้ตามกรอบของศีลอย่างน้อยก็สามารถรักษาศีล 5 ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและไม่บั่นทอนสุขภาพของตนเอง มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพกฎระเบียบของสังคม การบรรลุถึงความสุขขั้นนี้สามารถประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมที่ตรัสแก่พวกเจ้าลิจฉวี (วัชชีอปริหานิยธรรม 7 ประการ) มาใช้ได้ นอกจากนี้ ยังสามารถรักษาศีล 5 หรืออริยมรรค 3 ข้อ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ เจริญอุททิบาท 4 และมีสติคือไม่ประมาทมัวเมาในการดำเนินชีวิตจนเกินไป และ 2) สัมปรายิกัตถะหรือปรมาตถะ ความสุขขั้นสูง คือ การบรรลุนิพพาน ได้แก่ ภาวะที่ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง โดยการปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรมทั้ง 6 ชุดสำหรับภิกษุที่เริ่มตั้งแต่ความสามัคคีปรองดองในสังฆมไปจนถึงพัฒนาคุณธรรมขั้นสูงในตนโดยเฉพาะสมาธิและปัญญา ซึ่งเทียบได้กับอริยมรรค 5 ข้อ คือ สัมมาวาจา สัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ เจริญอุททิบาท 4 และความไม่ประมาท มีสติอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถกำจัดกิเลสหลักๆ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลงได้เด็ดขาด

ภววิทยา (Ontology) เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่สนใจแสวงหาคำตอบเรื่องความเป็นจริงหรือเป็นจริงของสิ่งต่างๆ (Being) ประเด็นที่เน้นในการวิจัยครั้งนี้ คือเรื่องความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่มี

แนวคิดต่างกัน 2 แนวคิด คือ 1) สสารนิยม (Materialism) เห็นว่าสสารหรือวัตถุเป็นความจริงเพราะเป็นสิ่งที่มีความสมบัติที่สำคัญคือ มีตัวตน สัมผัสได้ กินที่ มีขนาด มีน้ำหนัก และสามารถทอนลงเป็นส่วนย่อยสุดได้ เป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส เช่นเดียวกับความจริงของชีวิตมนุษย์ก็คือร่างกาย ส่วนเรื่องนอกเหนือจากนี้ เช่น พระเจ้า ผี วิญญาณ ชาติหน้า เป็นเรื่องไม่มีอยู่จริง และ 2) จิตนิยม (Idealism) เห็นว่าวัตถุเป็นความจริงระดับหนึ่ง แต่ไม่ใช่จริงที่สุด เพราะเป็นเพียงภาคแสดงของความจริงแท้ที่เป็น “อสสาร” ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่กินพื้นที่ ไม่มีขนาด ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา จิตหรือวิญญาณก็ถือว่าเป็นอสสารเพราะเป็นอมตะ ไม่ตายไปตามร่างกาย ซึ่งหากมนุษย์มีปัญญารู้จักใช้เหตุผล วิญญาณก็จะไปสู่สวรรค์ แต่หากปราศจากปัญญาหรือขาดเหตุผลก็จะเกิดเป็นผีหรือเป็นวิญญาณสิงอยู่ในร่างสัตว์เดรัจฉาน (Phra Medhidhammabhorn (Prayoon Dhammacitto), 1994; Wisataved, 1997; Promta, 2002)

ในมหาปริณิพพานสูตรพบว่า มีมารและเทวดาที่อยู่ในสถานะพิเศษเหนือมนุษย์ ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ด้วยประสาทสัมผัสธรรมดาได้ เนื่องจากอยู่ในสวรรค์ที่เป็นภพภูมิสูงกว่ามนุษย์ ด้วยอำนาจผลบุญที่เคยทำไว้สมัยยังเป็นมนุษย์จึงทำให้ทั้งมารและเทวดา มีพลังหรืออำนาจพิเศษเหนือวิสัยสามัญดังปรากฏเหตุการณ์เหนือวิสัยสามัญหลายครั้ง เช่น เกิดแผ่นดินไหวหลังจากพระพุทธองค์ปลงพระชนมายุสังขาร มีเครื่องสักการบูชาจากสวรรค์มาบูชาสรีระของพระพุทธเจ้า มีไฟทิพย์ลุกขึ้นเผาพระศพและมีน้ำพุขึ้นมาจากอากาศและจากคันสาละเพื่อดับไฟที่เผาพระศพ เหตุการณ์เช่นนี้เกิดจากการเนรมิตหรือบันดาลของมารหรือเทวดาที่มีฤทธิ์เหนือมนุษย์ เพราะผลแห่งบุญที่เคยทำไว้ตอนเป็นมนุษย์ เมื่อตายไปจึงได้ไปเกิดเป็นมารหรือเทวดาที่มีความสมบัติเป็นทิพย์หลายประการ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เรื่องนี้สอดคล้องกับแนวคิดแบบจิตนิยมที่เห็นว่าวิญญาณเป็นอมตะ ไม่ตายไปตามร่างกาย แต่จะไปเกิดในสถานะใหม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่ทำให้สมัยยังมีชีวิตบนโลกมนุษย์ แต่ที่ต่างกันคือวิญญาณตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้เป็นอมตะ แต่เป็นสิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย กล่าวคือ ถ้าทำดี วิญญาณก็จะไปสู่ภพภูมิที่ดี ถ้าทำชั่ว วิญญาณก็จะตกสู่ภพภูมิที่ต่ำ ถ้าสามารถตัดกิเลสตัณหาได้ก็จะนิพพาน (ขุ.ธ.(บาลี) 25/126/39)

ตรรกศาสตร์ (Logic) เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ที่สนใจศึกษาเรื่องการใช้เหตุผลเพื่อหาข้อสรุปหรือความจริง โดยเฉพาะการหาเหตุผลแบบนิรนัย คือ การคิดหาข้อสรุปโดยอ้างอิงจากสิ่งที่ตนเชื่อหรือยอมรับกันอยู่ทั่วไปว่าเป็นจริง เป็นการคิดขยายความ คิดต่อยอดจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่หรือที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปแล้วเพื่อให้ได้คำตอบใหม่ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยประสาทสัมผัสหรือมีประสบการณ์กับเรื่องนั้นมาก่อน การใช้เหตุผลแบบนิรนัย ต้องเริ่มต้นที่หลักการบางอย่างที่ถือกันว่าถูกต้องอย่างไม่มีข้อสงสัยก่อนแล้วค่อยๆ คิดขยายไปสู่ความจริงอื่นๆ อีกนับไม่ถ้วน รูปแบบการอ้างเหตุผลที่รู้จักกันดี คือ แบบ Syllogism ที่ประกอบด้วยข้อความ 3 ส่วนหรือ 3 ประโยค คือ ข้ออ้างหลัก ข้ออ้างรอง และข้อสรุป (Jandaeng, 2015)

ในมหาปริณิพพานสูตรมีตัวอย่างการใช้ตรรกะแบบนิรนัย (Deduction) ของท่านพระสารีบุตรที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลสรรเสริญพระพุทธคุณ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามว่าในเมื่อท่านไม่มีญาณพิเศษที่จะกำหนดรู้ใจของพระพุทธเจ้าได้แล้วรู้ได้อย่างไรว่าพระพุทธเจ้าเป็นอย่างที่ท่านคิด ท่านก็ยกตัวอย่างเรื่องคน

เฝ้าประตูเมืองที่รู้ว่าไม่มีช่องโหว่ใดๆ ของประตูเมืองที่แม้แต่แมวก็ไม่สามารถเล็ดรอดไปได้ คนที่ไม่ได้รับอนุญาตก็ไม่สามารถเล็ดรอดออกไปได้เช่นกัน สำหรับการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยของพระสารีบุตรนั้นสามารถวิเคราะห์ตามหลัก Syllogism ได้ดังนี้

ข้ออ้างหลัก: ผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าต้องละนิวรณ์ 5 เจริญสติปัฏฐาน 4 และโพชฌงค์ 7 แล้วตรัสรู้
อนัตตสัมโพธิญาณ

ข้ออ้างรอง: พระพุทธเจ้าทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน ก็ต้องละนิวรณ์ 5 เจริญสติปัฏฐาน 4 และโพชฌงค์ 7 แล้วตรัสรู้อนัตตสัมโพธิญาณ

ข้อสรุป: พระองค์ในฐานะพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันก็สามารถละนิวรณ์ 5 เจริญสติปัฏฐาน 4 และโพชฌงค์ 7 แล้วตรัสรู้อนัตตสัมโพธิญาณเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงควรเลื่อมใส

ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นอีกสาขาหนึ่งของปรัชญาที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องความรู้ และที่มาหรือบ่อเกิดของความรู้ ในงานวิจัยนี้เน้นเรื่องที่มาหรือบ่อเกิดของความรู้ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันว่าอย่างไรกันถือว่าเป็นความรู้ที่น่าเชื่อถือที่สุด โดยสรุปได้เป็น 6 แนวทาง คือ 1) แหล่งข้อมูลที่อ้างอิงได้ (Authority) เช่น บุคคลหรือเอกสารที่น่าเชื่อถือ 2) สัญชาตญาณ (Instinct) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อความอยู่รอดโดยอัตโนมัติ 3) ประสบการณ์พิเศษเหนือประสาทสัมผัส (Extra-sensory Perception หรือ ESP) เป็นเรื่องที่เหลือเชื่อสำหรับมนุษย์ธรรมดา โดยเฉพาะพลังจิตที่สามารถทำให้เกิดปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติได้ 4) การระลึกได้ (Recollection) เป็นความรู้ก่อนมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ โดยอาศัยเหตุผลหรือปัญญา 5) อัจฉตัญญาณ (Intuition) ปรีชาญาณหยั่งรู้ เป็นความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นกับบางคนและบางสถานการณ์ และ 6) การวิรูจน์ (Revelation) เป็นความรู้ที่ได้รับจากเปิดเผยมาจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า ผ่านมนุษย์พิเศษบางคน (Changkwan, 2006)

ในมหาปริณิพพานสูตรพบว่า ความรู้จากแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงได้จะถือว่าถูกต้องหรือเป็นจริงก็ต่อเมื่อรู้นั้นได้ผ่านการตรวจสอบว่าสอดคล้องกับความรู้ หลักคือพระธรรมวินัยที่พระองค์ตรัสไว้ ดังที่ทรงแสดงหลักมหาปเทศ 4 ที่ตรัสสอนไม่ให้ด่วนเชื่อหรือปฏิเสธ เพียงเพราะผู้พูดอ้างว่าตนได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้า หรือจากคณะสงฆ์ หรือจากพระเถระ หรือจากพระนักปราชญ์รูปหนึ่ง แต่ให้ตรวจสอบข้อความนั้นว่าสอดคล้องกับพระธรรมวินัยหรือไม่ ถ้าสอดคล้องจึงค่อยเชื่อ ถ้าขัดแย้งก็ไม่ควรเชื่อ ซึ่งวิธีการตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้เป็นไปในแนวเดียวกับเกณฑ์วินิจฉัย ที่พระพุทธโฆสจารย์วางไว้ให้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือตามลำดับขั้นของข้อมูล คือ สูตร สุตตานุโลม อารยวาท และอัตโนมัติ โดยอาจจัดสูตรกับสุตตานุโลมไว้ในฐานะเป็นหลักฐานขั้นต้น ในขณะที่อารยวาท (มติหรือทัศนะของผู้รู้) และอัตโนมัติ (ความคิดเห็นส่วนตัว) อยู่ในฐานะเป็นหลักฐานขั้นรองซึ่งจะต้องสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันกับสูตรและสุตตานุโลมเท่านั้น จึงจะถือว่าน่าเชื่อถือ ตัวอย่างงานวิชาการสำคัญชิ้นหนึ่งที่นำเสนอตามลำดับขั้นของข้อมูลที่ได้กลายมาเป็นแบบอย่างให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำมาปฏิบัติตาม ได้แก่ อรรถกถามังคลัตถปิณีที่แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ (Khematassi et al, 2016) ซึ่งผู้แต่งได้นำข้อความสั้นๆ จากมังคลสูตร (สูตร) มาเป็น

บทตั้ง แล้วอธิบายเชื่อมโยงกับพระสูตรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (สูตรานุโลม) ตามด้วยการอ้างมติของพระอรหันต-
 ญาณจารย์ที่น่าเชื่อถืออื่นๆ (อาจารย์วาท) แล้วจึงแสดงความคิดเห็นส่วนตัวของท่านภายหลัง (อัตโนมติ)

นอกจากนี้ในมหาปริณิพพานสูตรยังมีความรู้ความสามารถพิเศษ เหนือวิสัยสามัญหลายประการ
 ทั้งของพระพุทธเจ้าและพระสาวกคือท่านพระอนุรุทธะ ได้แก่ การหายตัวได้ พยากรณ์ภพภูมิของคนที่ยาไป
 แล้วว่าใครไปเกิดที่ไหนกันบ้าง น้ำขุนกลายเป็นน้ำใสได้ มีตาทิพย์มองเห็นเทวดาได้ และการรู้อดีตชาติว่าเคย
 เกิดเป็นอะไรที่ไหน ความรู้ความสามารถในลักษณะนี้ตรงกับความรู้ประเภทประสบการณ์พิเศษเหนือ
 ประสาทสัมผัส (ESP หรือ Extra-sensory Perception) เช่น การเห็นอนาคต การมีโทรจิต ที่เป็นผลจาก
 การฝึกฝนจนชำนาญ แต่เรื่องนี้ก็ไม่สามารถพิสูจน์ให้ปรากฏชัดเจนเหมือนความรู้ตามหลักวิทยาศาสตร์ได้
 ซึ่งเรื่องนี้ในทางพระพุทธศาสนาถือเป็นเรื่องปกติสำหรับผู้ที่ฝึกฝนพัฒนาตนอย่างบริบูรณ์แล้ว โดยเฉพาะ
 พระพุทธเจ้าและพระอนุรุทธะที่ได้บำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุภิกขุญาณหรือวิชาขั้นสูงสุดคืออัสสวัชฌญาณ
 หมกติกเลสตัณหาโดยสิ้นเชิงแล้ว การหายตัวได้ก็ดี การมีตาทิพย์ก็ดี เป็นผลพลอยได้จากการฝึกสมาธิ
 แม้จะเป็นคุณสมบัติที่พิเศษกว่าคนธรรมดาทั่วไป แต่ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องสำคัญเท่ากับความรู้อำนาจในการ
 กำจัดกิเลสตัณหาได้

3. คุณค่าของมหาปริณิพพานสูตรที่มีต่อสังคมปัจจุบัน

ปรัชญาที่สนใจแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับคุณค่าเรียกว่า “คุณวิทยา” หรือ “อักษวิทยา” (Axiology)
 จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ คุณค่าทางความประพฤติเรียกว่าจริยศาสตร์ (Ethics) และคุณค่าทางอารมณ์ความ
 รู้สึกเรียกว่าสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) โดยคุณค่าทางจริยศาสตร์นั้นหมายถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือ
 ที่พึงปรารถนา มี 2 ประเภท คือ 1) คุณค่าในตัว (Intrinsic Value) เป็นคุณค่าที่สมบูรณ์ในตัว ไม่มีสิ่งใดยิ่ง
 ไปกว่านี้ และ 2) คุณค่านอกตัว (Extrinsic Value) เป็นคุณค่าที่เป็นเงื่อนไขที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายต่อไป
 มีค่ากว่า (Wisataved, 1989) ส่วนคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์นั้น เป็นคุณค่าด้านอารมณ์หรือความรู้สึก
 ชาบซึ่ง ตี๋มดำ หรือรื่นรมย์ ในเรื่องที่ตี๋มดำหรือไพเราะทั้งที่เป็นเรื่องธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา
 แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับผัสสะ (Sensation) เป็นความรู้สึกซาบซึ่งขั้นธรรมดาที่รู้สึกตื่นเต้นประทับใจ
 แต่ความรู้สึกจะหายไปเมื่อไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ และ 2) ระดับเพ่งพินิจ (Contemplation) เป็นความรู้สึก
 ตี๋มดำซาบซึ่งจนเกิดปัญญาอันจะทำให้สามารถเข้าใจสัจธรรมและมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุข
 (Pisutthiratanon, 2003) เมื่อพิจารณาคุณค่าดังกล่าวในมหาปริณิพพานสูตรพบว่า พุทธดำรัสหลายตอนมี
 อิทธิพลต่อชาวพุทธยุคหลังการปริณิพพานอย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน จึงทำให้เกิดคุณค่าที่สำคัญทั้งทาง
 พฤติกรรมที่พึงประสงค์และเกิดความซาบซึ่งหรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

สังเขปนิยสถาน 4 แห่ง พระพุทธเจ้าตรัสไว้ก่อนปริณิพพานว่าหากอนุชนคนรุ่นหลัง ต้องการ
 รำลึกถึงพระองค์เพื่อให้เกิดธรรมสังเขปและได้แสวงบุญไปด้วยก็ควรไปเยี่ยมชมสังเขปนิยสถาน 4 แห่งที่เกี่ยวข้อง
 กับพระชนมชีพของพระองค์ ได้แก่ ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่แสดงปฐมเทศนา และที่ปริณิพพาน คุณค่าทาง
 จริยศาสตร์ของสังเขปนิยสถานทั้ง 4 แห่งถือว่าเป็นคุณค่านอกตัว เนื่องจากไม่ใช่จุดมุ่งหมายที่สมบูรณ์ใน

ตัวเอง (Extrinsic Value) แต่เป็นสื่อทางวัตถุที่จะนำสู่จุดมุ่งหมายที่สูงขึ้นไป คือให้เกิดธรรมสังเวชหรือเกิดปัญญาเห็นสัจธรรมโดยเฉพาะไตรลักษณ์ตามที่พระพุทธเจ้าสอน โดยที่อย่างน้อยหากไม่ได้บรรลุธรรมถึงขั้นสิ้นกิเลสเป็นพระอริยบุคคล เมื่อตายไปก็จะได้ไปสู่สุคติคือไปเกิดในสวรรค์หรือภพภูมิที่ดีต่อไป ส่วนคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ พบว่า บุคคลที่ได้อ่านหรือศึกษาพระสูตรตอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งเสียไว้เกี่ยวกับสังเวชนียสถาน 4 แห่ง ย่อมเกิดสุนทรียะตามลำดับขั้น คือ ขั้นผัสสะ เกิดความรู้สึกรู้สึกถึงพระพุทธองค์และต้องการจะไปเยี่ยมเยือนสังเวชนียสถานทั้ง 4 แห่งตามที่ทรงแนะนำไว้ และขั้นเพ่งพินิจ เมื่อได้ไปเยี่ยมเยือนสถานที่จริงก็เกิดปัญญาพิจารณาในสัจธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้แล้วเกิดความรู้สึกรู้สึกดื่มด่ำซาบซึ้งประทับใจไม่รู้ลืม

ธรรมเนียมการสร้างสถูปหรือเจดีย์ พระดำรัสเรื่องอุปารหบุคคล 4 จำพวก ประกอบกับธรรมเนียมการเผาศพแล้วสร้างสถูปหรือเจดีย์บรรจุอัฐิของอุปารหบุคคลไว้สำหรับเป็นที่สักการบูชา ได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับชาวพุทธที่นิยมสร้างสถูปหรือเจดีย์เพื่อบรรจุอัฐิ ที่เชื่อกันว่าเป็นพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าหรือของพระอรหันต์องค์สำคัญ เมื่อพิจารณาคุณค่าด้านจริยศาสตร์ พระสถูปหรือเจดีย์เป็นสิ่งที่มีความหมายนอกตัว เพราะเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่จะนำไปสู่สิ่งอื่นที่มีค่ายิ่งกว่า คือ การได้รำลึกถึงคุณความดีของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และสาวกของพระองค์ ตลอดจนของพระเจ้าจักรพรรดิ นอกจากนี้การสักการบูชาพระสถูปเจดีย์ของอุปารหบุคคลยังเป็นปัจจัยให้ไปเกิดในสุคติเมื่อสิ้นชีวิตลงอีกด้วย ส่วนคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ มีผลต่อจิตใจหรืออารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่ได้ไปเยี่ยมชม โดยในขั้นผัสสะ ทำให้เกิดความตื่นเต้นและตระหนักถึงความสำคัญของอุปารหบุคคลนั้นๆ และหากสามารถพัฒนาไปถึงขั้นเพ่งพินิจด้วยปัญญาได้ก็จะทำให้มองเห็นคุณธรรมที่ทำให้เป็นคนดีจนเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของความดีและปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งความดี

การยึดถือพระธรรมวินัยแทนพระบรมศาสดา พระพุทธดำรัสที่ตรัสว่าให้ยึดพระธรรมที่ทรงแสดงไว้และพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ ชาวพุทธจึงจัดการสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรักษาและสืบทอดพระไตรปิฎกไว้ให้อยู่ในรูปแบบดั้งเดิมโดยไม่ถอนหรือเพิ่มเติมข้อความใดๆ เข้าไปเมื่อวิเคราะห์คุณค่าทางจริยศาสตร์ พระไตรปิฎกถือเป็นคุณค่านอกตัวที่เป็นสื่อนำไปสู่เป้าหมายอื่นๆ ตามแต่ผู้อ่านต้องการ เช่น ถ้าต้องการเพียงเป้าหมายขั้นต้นก็นำหลักธรรมขั้นต้น เช่น ศีล 5 หรือทศทั้ง 6 มาประพฤติปฏิบัติ ส่วนคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ พระไตรปิฎกถือเป็นวรรณกรรมชั้นยอดของโลกที่ไม่เพียงแต่ชาวพุทธเท่านั้นควรได้อ่านแต่ผู้สนใจด้านวรรณคดีหรือองค์ความรู้อื่นๆ ก็สามารถเลือกประเด็นที่ตนสนใจอ่านและสามารถเกิดสุนทรียะขั้นผัสสะได้ ซึ่งถ้าพัฒนาต่อไปถึงขั้นเพ่งพินิจก็จะทำให้เกิดปัญญาเห็นคุณค่าของสัจธรรมแล้วดำเนินชีวิตตามหลักธรรมที่ตนดื่มด่ำซาบซึ้งต่อไปจนได้พบกับความสงบสุขอย่างแท้จริง

สหประชาชาติรับรองว่าการปรินิพพานเป็นหนึ่งในเหตุการณ์สำคัญของโลก คุณค่าข้อนี้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลเมื่อองค์การสหประชาชาติ หรือ UN ได้ประกาศรับรองให้วันวิสาขบูชาซึ่งก็คือวันประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เป็นวันสำคัญสากลของโลก (International Recognition of the Day of Vesak) และจัดให้มีพิธีเฉลิมฉลองในที่ทำการของสหประชาชาติและสาขา

ทั่วโลก การที่สหประชาชาติมีมติเช่นนี้ก็ด้วยการยอมรับข้อมูลจากฝ่ายชาวพุทธนิกายเถรวาทที่ถือกันว่า พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเดียวกัน เมื่อพิจารณาคุณค่าด้านจริยศาสตร์ วันวิสาขบูชาถือเป็นคุณค่านอกตัว เพราะเป็นสื่อให้รำลึกถึงพุทธคุณ (พุทธานุสสติ) และเป็นสื่อให้บำเพ็ญ บุญกุศลนานัปการ เช่น เวียนเทียน รักษาศีล ฟังธรรม ส่วนคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ ในชั้นผัสสะเป็นการ สืบทอดวันวิสาขบูชาในฐานะเป็นประเพณีที่พอถึงเวลาที่ทำตามความเคยชิน และมีความรู้สึกอ้อมอกอ้อมใจใน แต่ละปี ซึ่งเมื่อผ่านประเพณีนี้ไปอารมณ์ก็กลับไปสู่สภาวะเดิมตามที่เคยเป็น ส่วนในชั้นเพ่งพินิจ เป็นคุณค่า ทางอารมณ์ความรู้สึกที่ดื่มด่ำซาบซึ้งกับคุณธรรมและสัจธรรมที่แฝงอยู่ในวันวิสาขบูชา เกิดปัญญาที่พัฒนา ศักยภาพของตนให้ถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้โดยตรงกับการเรียนการสอน ในรายวิชาที่เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาหรือด้านปรัชญา โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมหรือจริยศาสตร์เพื่อ การดำเนินชีวิตที่ดีงาม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากจะมีผู้สนใจศึกษามหาปรินิพพานสูตรครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ 1) การวิเคราะห์ บุคลิกภาพของพระพุทธองค์ในมหาปรินิพพานสูตรว่าทรงมี 2 บุคลิก คือ บุคลิกของ “อภิมุข” กับบุคลิก ของคนธรรมดา หรือไม่ และ “ความน่าจะเป็น” สำหรับบุคลิกที่แท้จริงของพระองค์คืออย่างไร และ 2) ควรศึกษาตัวอย่างการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุจากพุทธจริยาวัตร และจากตัวอย่างที่ท่านพระอาณนทและ บรรดาพระสาวกที่ช่วยกันถวายเป็นอุปัชฌาย์ ดูแลพระพุทธองค์อย่างดีที่สุดก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน

สัญลักษณ์และคำย่อ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกจึงจำเป็นต้องใช้ระบบสัญลักษณ์และคำ ย่อตามระเบียบการอ้างอิงงานวิชาการทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

ม.ม. (บาลี)	หมายถึง มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ (ฉบับภาษาบาลี)
ที.ม. (บาลี)	หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวคคปาติ (ฉบับภาษาบาลี)
ส.ส. (บาลี)	หมายถึง สยุตตนิกาย สคาถวคคปาติ (ฉบับภาษาบาลี)
อง.สตตก. (บาลี)	หมายถึง องคตตนิกาย สตตกนิปาตปาติ (ฉบับภาษาบาลี)

การอ้างอิงใช้ระบบระบุชื่อย่อของพระไตรปิฎก ตามด้วยเล่ม ข้อ และหน้าที่อ้างอิง ตามลำดับ เช่น ที.ม.(บาลี) 10/131/65 หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวคคปาติ (ฉบับภาษาบาลี) เล่มที่ 10 ข้อที่ 131 หน้าที่ 65

References

- Bapat, P.V. (General Editor). (1956). *2500 Years of Buddhism*. India, New Delhi: Publications
- Changkwan-yuen, P. (2006). *Philosophy and Life*. Bangkok: Texts Development Project for Developing Quality of Higher Education, The Higher Education Commission. Division, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India.
- Gnanarama, Petegama. (1997). *The Mission Accomplished: A historical analysis of the Mahaparinibbana Sutta of the Digha Nikaya of the Pali Canon*. Singapore: Ti-Sarana Buddhist Association.
- Indasara, W. (2004). *Buddha's teaching before passing away*. Phra Ajarn Wan Uttamo Foundation.
- Jandaeng, P. (2015). *Philosophy for Life*. Bangkok: Odientstore.
- Law, B.C. (2007). *A History of Pāli Literature*. Delhi: Abhishek Prakashan.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1957). *Pali Tipitaka*. 45 Vols. Bangkok: MCU
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka*. Bangkok: MCU Press.
- Mettanando Bhikkhu. (2000). What illness caused the Buddha pass away?. *Journal of Arts and Culture*, 21, (9), 26-35.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2015). *Knowing Tipitaka clearly and directly: a case of Phra Kukrit*. Nakhonpathom: Wat Nyanavesakavan.
- Phra Dhammapitaka (P.A.Payutto). (2001). *Unresolved Case: With disease did the Buddha pass away? (Abridged Version)*. Bangkok: Good Printing.
- Phra Dhammapitaka (P.A.Payutto). (2002). *Reading Phra Mano's book reflects the academic illness of Thai society*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.
- Phra Mano Mettanando. (2002). *Hot Issues in B.E.1: A case of Buddha's passing away. Vol.1*. Bangkok: Phra Arthit Publisher.
- Phra Medhidhammabhorn (Prayoon Dhammacitto). (1994). *Greek Philosophy: Origin of Western Civilization*. Bangkok: Siam Publisher.
- Phrakhu Dhammathorn Sirivath Sirivaddhano. (2012). *Mahaparinibbana Sutta: Last Days of the Buddha*. Ubonratchathani: Ubonkij Offset.

- Phramaha Phatchawat Khematassi, Phramaha Amnat Palapanyo, and Suandong, S. (2016). Mangalatthadipani: The Science of Well-being Life. *Journal of MCU Peace Studies*, 4 (2), 373-382.
- Phramaha Vichian Saisri. (2009). *A Critical Study of the Mahāparinibbāna Sutta*. A thesis submitted to the University of Delhi for the Ph.D. award.
- Pisutthiratnanon, M. (2003). *Introduction to Aesthetics*. Songkhla: Division of Education Service, Taksin University.
- Poompeth, T. (2013). *A Critical Study of Mahāparinibbāna Sutta*. A thesis submitted to R.T.M. Napur University, India, for the degree of Doctor of Philosophy.
- Promta, S. (2002). *Man and Quest for Truth and Meaning of Life*. Bangkok: Siam Publisher.
- Saengsinchai, T. (2000). *Facts in Mahaparinibbana Sutta (Case of Phra Mano)*. Bangkok: Association of Pariandham of Thailand.
- Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies*. 4 (1), 106-118.
- Wannapok, S. (1995). *Last Days of the Buddha: Unabridged Record in Mahaparinibbana Sutta*. Bangkok: Dhammasabha Publisher.
- Wisataved, W. (1989). *Introduction to Ethics*. Bangkok: Aksorncharoentas Publisher.
- Wisataved, W. (1997). *General Philosophy*. Bangkok: Aksorncharoentas Publisher.